

13. *Allium woronowii* Misch. ex Grossh. — Սոխ Վորոնովի — Лук Воронова

EN B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Մարինե Հովհաննիսյան
© Marine Oganessian

Կարեգորիա: Վտանգված տեսակ է: Գտնվում է ընդհանուր արևայի հյուսիսային սահմանում: Արևայի խիստ մասնատված է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում ներքին գործոնների և գյուղատնտեսական գործունեության հետևանքով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ սխալմամբ ընդգրկված էր որպես *A. derderianum*-ի համանիշ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Սոխաձորի բույս է: Ցողունը՝ (5) 15–50 սմ բարձրության: Տերևները՝ (1) 2–4, գծային–նշտարած, կամ գծային: Մաղկաբույլը՝ լայն փնջած, կամ կիսագնդաձև: Մաղկաբույլը՝ աստղաձև–գավաթաձև, մասերը՝ վարդագույն կամ համարյա սպիտակ, ծիրանագույն կամ կանաչ ջղով, նեղ–էլիպսոձև, նավակաձև: Գեղազարդային բույս է:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Շիրակի (Կրաշեն գյուղի շրջակայք) և Գարեդեգի (Վարդաիսի, Բարձրունի, Խաչիկ, Գնիշիկ, Մոզրով գյուղերի շրջակայք) ֆորիստիկական շրջաններում: ԵՕՕ՝ 570 քառ. կմ, ԱՕՕ՝ 20 քառ. կմ է, լոկալիտետները՝ 4: Աճում է Նախիջևանում (գյուղ Ազնաբերդ) և Արևելյան Անատոլիայում (Եղեգնաձորից մոտ 10 կմ):

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է վերին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1800–2300 մ բարձրությունների վրա, խճաքաքառ տեղերում, կարապարային քարաքաղվածքների վրա, լեռնային տափաստանում: Մաղկում է մայիս ամսին, պտղաբերում՝ հունիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ յեզրադաշտի՝ հերկման և արածեցման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության գործողություններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է ստեղծել մոտ ԲՀՊՏ Խաչիկ և Գնիշիկ գյուղերի միջև:

Category. Endangered species. It is situated in the northern part of the main area of distribution. The area is severely fragmented. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy caused by anthropogenic factor and agricultural activity.

It was wrongly included in the first edition of the Red Data Book of Armenia as a synonym of *Allium derderianum*.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Bulbous plant. Stem (5) 15–50 cm. Leaves (1) 2–4, linear-lanceolate or linear. Inflorescence broadly fasciculate or hemispherical. Perianth stellate–phialiform; segments pink to almost white, with purple or green midrib; narrowly elliptic, naviculate. Decorative plant.

Distribution. In Armenia it is found in Shirak (surroundings of the village Krashen) and Darelegis (surroundings of the villages Gyuliduz, Bartsruni, Gnishik, Mozrov) floristic regions. EOO is 570 km², AOO is 20 km², the number of locations is 4. It grows in Nakhichevan (village Aznaberd) and East Anatolia (Ararat mountain peak).

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in upper mountain belt, at the altitudes of 1800–2300 meters above sea level, on stony slopes, on limestone screes, in mountain steppes. Flowering in May, fruiting in June.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by tillage of the steppes and grazing.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: establishment of specially protected nature area between the villages Khachik and Gnishik.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
Оганесян М. Э., Агабабян М. В. 2001. Alliaceae. Флора Армении, 10: 280–348. Liechtenstein.

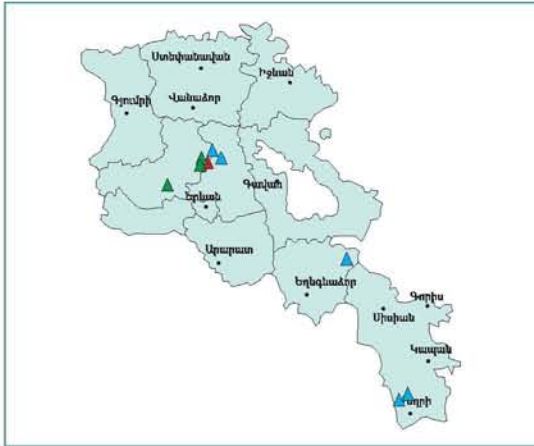
Վազմով Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganessian

14. *Nectaroscordum tripedale* (Trautv.) Grossh. — Նեկրարասկորդում եռադունչափ — Нектароскордум трехфутовый

EN* B 1 ab(iii,iv,v) + 2 ab(iii,iv,v)

© Կամիլյա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Կարեգործիչ: Վտանգված տեսակ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 20000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 2000 քառ. կմ–ից պակաս: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում մարդածին գործունեների ազդեցության պատճառով: Պոպուլյացիաների թվի անհնայտ պակասելու պատճառով կատեգորիան բարձրացվել է մինչև EN:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ բնագրված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Սոխակավոր բույս է՝ 50–150 սմ բարձրության: Տերևները՝ 3–5 հատ, զմային–նշտարած, սուր ողնուցով: Շաղկենիք՝ փնջած–փռված ծաղկաբույլերում: Ծաղկապատը՝ զանգակած, 13–15 մմ երկարության, մասերը՝ հիմքում՝ կանաչ, վերևում՝ սպիտակ կամ վարդագույն, ծիրանագույն կամ կանաչ ջղերով: Բարձրաբեր գեղազարդային հատկանիշներով օժտված բույս է:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Արագածի (Ամբերդ), Ապարանի (Արզական, Աղվերան, Բուժական գյուղերի շրջակայք), Դարեղեղի (Ջերմուկ) և Մեղրու (Այգեձոր գյուղի շրջակայք) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 7500 քառ. կմ է, AOO՝ 28 քառ. կմ, լոկալիտետներ՝ 5: Հայաստանից բացի աճում է Նախիջևանում, Դաղստանում, Արևելյան և Հարավարևելյան Անատոլիայում, Հյուսիսային Իրաքում, Հյուսիսարևմտյան և Հարավային Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտուց մինչև ենթալպյան գոտի, ծ. մ. 1700–2500 մ բարձրությունների վրա, անտառային բացատներում, մարգագետիններում, թփերի մասցառուտներում, ժայռերի ճեղքերում: Ծաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ ռեկրեացիոն զոնայում զանվերու և վաճառքի համար ինտենսիվ հավաքի հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Արեիկ» ազգային պարկի սահմաններում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence is less than 20000 km², the area of occupancy is less than 2000 km². The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy caused by anthropogenic factor. The category has been upgraded to EN as a result of obvious decline of the quantity.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Bulbous plant. Stem 50–150 cm. Leaves 3–5, linear-lanceolate, sharply carinate. Inflorescence fasciculate, diffuse. Perianth campanulate, 13–15 mm long; segments green at base, green or pink in upper part; midrib purple or green. Very decorative plant.

Distribution. In Armenia it is found in Aragats (Amberd), Aparan (surroundings of Arzakan, Aghveran, Buzhakan villages), Darelegis (Djermuk) and Meghri (surroundings of Aygedzor village) floristic regions. EOO is 7500 km², AOO is 28 km², the number of locations is 5. Beyond the borders of Armenia it is distributed in Nakhichevan, Dagestan, East and South–East Anatolia, North Iraq, North–West and South Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows from middle to sub–alpine belts, at the altitudes of 1700–2500 meters above sea level, in forest glades, meadows, in shrubs, on the rocks. Flowering from June to July, fruiting from July to August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by being situated in recreation zone and by intensive collection for sale.

Conservation actions. One population is growing on the territory of National park “Arevik”. Necessary: monitoring of the population state.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
Оганесян М. Э., Агабабян М. В. Alliaceae. Флора Армении, 10: 280–348. Liechtenstein.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 156. Ереван.

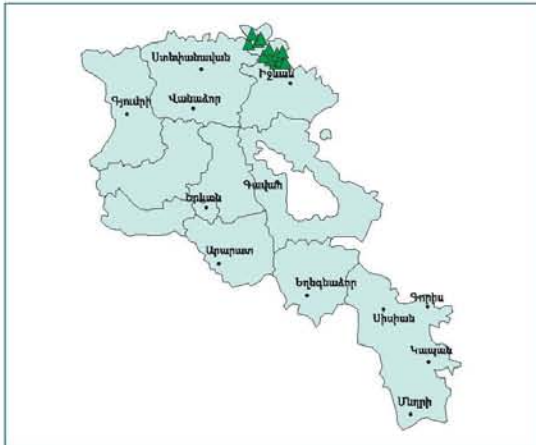
Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganessian

15. *Galanthus alpinus* Sosn. — Չնձաղիկ ալպիական — Подснежник альпийский

EN B 1 ab(i,ii,iii) + 2 ab(ii,iii)

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
Гроссгейм А. 1940. Род *Galanthus*. Флора Кавказа, 2, 2: 193. Баку.

Գабриելյան Չ. Ը., Назарова Չ. А. 2002. К морфологии и кариологии видов рода *Galanthus* в Армении. Флора, растительность и растительные ресурсы Армении, 14: 48–53. Ереван.

Գабриելյան Չ. Ը., Таманян К. Г. 1982. Род *Galanthus* в Армении. Биолог. ж. Армении, 35, 5: 410–412.

Գабриելյան Չ. Ը. 2001. Род *Galanthus*. Флора Армении, 10: 354–358. Liechtenstein.

Артошенко З. Т., Мордак Е. В. 2006. Род *Galanthus*. Конспект флоры Кавказа, 2: 161–165. Санкт-Петербург.

Վազմով Վ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan

Կարեգործիք: Վտանգված տեսակ է: Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է: Հիմնական սպառնալիքը ինտենսիվ հավաքն է որպես գեղազարդային բույս և ապօրինի անտառահատումը, որը պատճառ է դառնում աճելավայրերի խախտմանը:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ: Ընդգրկված է CITES–ի կոնվենցիայի 2–րդ հավելվածում:

Բեռնի կոնվենցիայի հավելվածում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Մոխուկավոր բույս է՝ 2 հակաձվածն, թխա-կապույտ, վաղ զարմանը զարգացող տերևներով: Ծաղկակիրը՝ ծաղկման ժամանակ տերևներից երկար: Ծաղիկները՝ սպիտակ, 15–25 մմ երկարության, թերթված, ծաղկապատի արտաքին թերթերը՝ նկատելի սապատիկով, ներքինները՝ երկկամած կամ V–աձև կամայն պուտերով: Տոսիկը՝ տանձանման:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է միայն Իջևանի ֆլորիստիկական շրջանում (Կողբ, Նոյեմբերյան, Ոսկեպար, Աչաճյուր գյուղերի շրջակայքում): EOO 230 քառ. կմ է, AOO՝ 32 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 4: Ընդհանուր առեալը ընդգրկում է Հարավ–արևմտյան և Հարավային Անդրկովկասը:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիներում, մ. մ. 750–1300 մ բարձրությունների վրա, լուսավոր կաղնու–բոխու, հաճախեմու–բոխու և դաժու անտառներում, հազվադեպ կենու ստվերոտ անտառում, մուսալացած թփուտների մեջ կամ շիբլակում: Ծաղկում է մարտին, պտղաբերում՝ ապրիլին: Գեղազարդային դեղագործական բույս է:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ անտառների հատման և կլիմայի գլոբալ փոփոխության հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության գործողություններ չեն իրականացվում: Ամիրածելտ է իրականացնել պոպուլյացիաների վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. Endemic of Transcaucasia. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². The main threat is the intensive collection as decorative plant and illegal forest cutting which leads to the disturbance of habitats.

In the first edition of the Red Data Book of Armenia it was included under Category 1: Endangered species.

It is included in the 2nd Annex of CITES as representative of the genus *Galanthus*.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Bulbous plant. Leaves 2, glaucous, obovate. Scape during the flowering longer than leaves. Bract small, convolute. Flowers white, 15–25 mm long, drooping; external perianth segments with distinct gibber; inner ones with reniform or V-shaped green spot. Capsule pyriform or dolioliform. Stigma widened, flat.

Distribution. In Armenia it occurs only in Idjevan floristic region (surroundings of the villages Koghbb, Noyemberyan, Voskepar, Achadjur). EOO is 230 km², AOO is 32 km², the number of locations is 4. The general area of distribution comprises South–West and South Transcaucasia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows from lower to middle mountain belts, at the altitudes of 750–1300 meters above sea level, in bright oak–hornbeam, beech–hornbeam and oriental hornbeam forests, rarely in yew forests, among shrubs or in the shiblak. Flowering in March, fruiting in April. It is decorative, pharmaceutical plant.

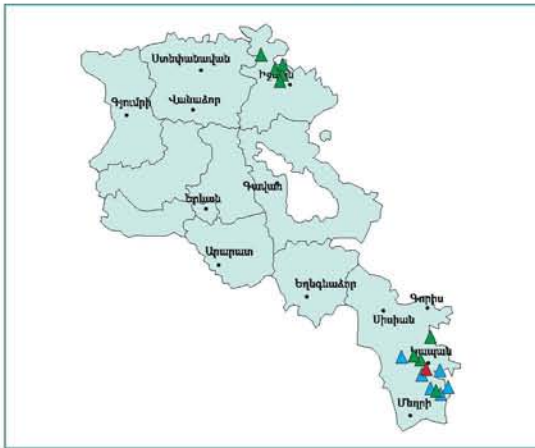
Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by deforestation and global climate change.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state.

16. *Galanthus artjuschenkoae* Gabrielian — Չնձաղիկ Արտյուշենկոյի — Подснежник Артюшенко

VUB 1 ab(i,ii,iii) + 2 ab(i,ii,iii)

© Կամիլյա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Гроссгейм А. 1940. Род *Galanthus*.

Флора Кавказа, 2, 2: 193. Баку.

Габриэлян Э. Ц., Назарова Э. А. 2002. К морфологии
и кариологии видов рода *Galanthus* в Армении. Флора,
растительность и растительные ресурсы Армении, 14:
48–53. Ереван.

Габриэлян Э. Ц., Таманян К. Г. 1982. Род *Galanthus* в Ар-
мении. Биолог. ж. Армении, 35, 5: 410–412. Ереван.

Габриэлян Э. Ц. 2001. Род *Galanthus*. Флора Армении,
10: 354–358. Liechtenstein.

Артюшенко З. Т., Мордак Е. В. 2006. Род *Galanthus*.
Конспект флоры Кавказа, 2: 161–165. Санкт–Петербург.

Կազմող Կ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan

Կարեգործիք: Խոցելի տեսակ է: Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Հա-
յաստանում հայտնի է 2 ֆլորիստիկական շրջաններում: Տարածման
շրջանի մակերեսը 20000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջա-
նի մակերեսը՝ 2000 քառ. կմ–ից պակաս: Հիմնական սպառնալիքը
ծաղիկների հավաքն է որպես արժեքավոր գեղազարդային բույս և
ամսատների հատումը:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ
ընդգրկված էր որպես *Galanthus transcaucasicus* 1 կարգավիճակով՝
նշանակման սպառնալիքի ենթակա տեսակ:

Ընդգրկված է CITES–ի կոնվենցիայի 2–րդ հավելվածում:

Բեռնի կոնվենցիայի հավելվածում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Սովորական բույս: Տերևները՝ երկարավուն–
նշտարած, բաց–կանաչ, անփայլ: Ծաղկակիրը՝ ծաղկի ժամանակ
տերևներից երկար: Ծաղիկները՝ սպիտակ կամ կրեմագույն, 35–40 մմ
երկարության, ներքև թեքված: Ծաղկալատի արտաքին մասերը՝ ոչ
մեծ հարթ սապատիկով, ներքինները՝ վերին մասում շատ լայնա-
ցած: Տափիկը՝ գնդաձև կամ կարճ աակառիկաձևով:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Իջևանի (Աչաջուր,
Գեղամախ, Թեղուտ գյուղերի շրջակայքում) և Չանգեզուրի (Շուր-
նուխ, Վաչագան, Ծավ, Շիկահող գյուղերի շրջակայքում) ֆլորիստի-
կական շրջաններում: EOO 5300 քառ. կմ է, AOO՝ 48 քառ. կմ, լոկա-
լիտները՝ 8: Հայաստանից բացի աճում է Թալիշում:

**Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզոլոգիական առանձ-
նահատկություններ:** Աճում է միջին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1100–1700 մ
բարձրությունների վրա, հաճախում, կալնու–քոլիտ անտառներում,
մամուսպատ ժայռերում: Ծաղկում է մարտ ամսին, պտղաբերում՝
սպրիլին: Գեղազարդային դեղագործական բույս է:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնա-
կության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապ-
ված անտառների հատման և կլիմայի գրգռվ փոփոխության հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանվում է «Շիկահող»
պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել
պոպուլյացիաների վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. Endemic of Transcaucasia. It is found
in 2 floristic regions. The extent of occurrence is less than 20000 km², the
area of occupancy is less than 2000 km². The main threat is the collection of
the flowers as valuable decorative plant and deforestation.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia as
Galanthus transcaucasicus under Category 1: Endangered species.

It is included in the 2nd Annex of CITES as representative of the
genus *Galanthus*.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Bulbous plant. Leaves 2, elongate–lanceolate, opaque,
light green. Scape longer than leaves during the flowering. Flowers white
or creamy, 35–40 mm long, drooping; external perianth segments with
small indistinct gibber; inner ones strongly dilated in upper part, covering
each other. Capsule globular or shortly dolioliform. Stigma small, flat.

Distribution. In Armenia it occurs in Idjevan (surroundings of
Achadjur, Getahovit, Tehut villages) and Zangezur (surroundings of
Shurnukh, Tsav, Vachagan, Shikahogh villages, Kapan) floristic regions.
EOO is 5300 square kilometers, AOO is 48 square kilometers, the number
of locations is 8. Besides Armenia the species grows in Talish.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in
middle mountain belt, at the altitudes of 1100–1700 meters above sea level,
in beech, oak–hornbeam forests, between moss–covered rocks. Flowering
in March, fruiting in April. It is decorative, pharmaceutical plant.

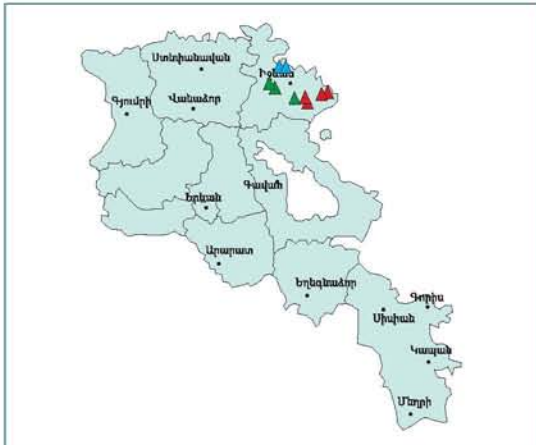
Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of
occupancy, loss/degradation of habitats caused by deforestation and
global climate change.

Conservation actions. One population is conserved in the territory of
“Shikahogh” State Reserve. Necessary: monitoring of the populations state.

17. *Galanthus lagodechianus* Kuth. — Ձնծաղիկ լագոդեխիի — Подснежник лагодехский

EN B 1 ab(i,ii,iii) + 2ab(i,ii,iii)

© Կամիլյա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Կարեգործիչ: Վտանգված տեսակ է: Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է: Հիմնական սպառնալիքը ծաղիկների հավաքն է որպես արժեքավոր գեղարարական բույս և աճելավայրերի պայմանների խախտումը:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված է CITES–ի կոնվենցիայի 2–րդ հավելվածում:

Բեռնի կոնվենցիայի հավելվածում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս՝ ոչ մեծ ձվաձև աղաղակով: Տերևները՝ մեղ–գծային, վերևում՝ տափակ (առանց փականիկի), յուղալի փայլով, վաղ զարմանք զարգացող: Ծաղիկները՝ ծաղկման ժամանակ տերևներից երկար: Ծաղիկները՝ մանր, մաքուր սպիտակ, 20–25 մմ երկարությամբ: Ծաղկապատի մերքին մասերի պուտերը՝ փոքրիշատե մեղ–մալաձև:

Տարածում: Հանդիպում է միայն Իջևանի ֆլորիստիկական շրջանում (Իջևանի և Բերդի շրջակայքում): EOO 330 քառ. կմ է, AOO՝ 36 քառ. կմ, ակալիտանները՝ 4: Ընդհանուր արեալը ընդգրկում է Հարավարևմտյան և Հարավային Անդրկովկասը:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է սառնիկ և միջին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 800–1500 մ բարձրությունների վրա, կաղնու–բոխու և հաճարենու–բոխու անտառներում, անտառի եզրերին, քաղցրահամ, բվերի մացառուներում: Ծաղկում է մարտ ամսին, պտղաբերում՝ ապրիլին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ անտառների հատման և կլիմայի զրբալ փոփոխության հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության գործողություններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիաների վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. Endemic of Transcaucasia. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². The main threat is the collection of the flowers as valuable decorative plant and disturbance of habitat conditions.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is included in the 2nd Annex of CITES as representative of the genus *Galanthus*.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Perennial herb with small ovate bulb. Leaves with oily shine, narrowly linear, flat at apex, without calyptra. Scape longer than leaves during the flowering. Flowers white, 20–25 cm long; spots of the inner perianth segments narrowly hypocyphiform.

Distribution. In Armenia it occurs only in Idjevan (surroundings of Idjevan and Berd) floristic region. EOO is 330 km², AOO is 38 km², the number of locations is 4. The whole area of distribution covers South–West and South Transcaucasia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 800–1500 meters above sea level, in oak–hornbeam and beech–hornbeam forests, at forest edges, in the glades, among shrubs. Flowering in March, fruiting in April.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by deforestation and global climate change.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
Кутателадзе Ш. И. 1963. Новый вид *Galanthus* L. из Восточной Грузии. Зам. сист. геогр. раст. (Тбилиси), 23: 128.

Артюшенко З. Т. 1965. К систематике рода *Galanthus* L. Бот. Журн. (Ленинград), 50, 10: 1430–1447.

Артюшенко З. Т. 1966. Критический обзор рода подснежник. Бот. Журн. (Ленинград), 51, 10: 1427–1451.

Davis A. P. 1999. The genus *Galanthus*. Timber Press.

Габриэлян Э. Ц., Назарова Э. А. 2002. К морфологии и кариологии видов рода *Galanthus* в Армении. Флора, растительность и растительные ресурсы Армении, 14: 48–53. Ереван.

Артюшенко З. Т., Мордак Е. В. 2006. Род *Galanthus*. Конспект флоры Кавказа, 2: 161–165. Санкт–Петербург.

Վազմով՝ Կ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan

18. *Sternbergia colchiciflora* Waldst. et Kit. — Շտերնբերգիա շնդեղածաղկային — Штернбергия зимовниковцветная

EN B 1 ab(ii,iii,iv) + 2 ab(i,ii,iii,iv)

© Օրի Ֆրագման
© Ori Fragman

Կարեգործիչ: Վառանգված տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ բնդգրկված էր 0 կարգավիճակով՝ անհետացած տեսակ:

Ընդգրկված է CITES-ի կոնվենցիայի 2–րդ հավելվածում:

Բեռնի կոնվենցիայի հավելվածում բնդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Մոխրակալոր բույս՝ 5–7 սմ բարձրությամբ, գնդաձև–ծվածակ տախկներով՝ ծածկված դարչնագույն կամ սևավուն քեփակներով և մինչև 8 սմ երկարությամբ վզիկով: Տերևները՝ 3–6, ուշ զարգացող, զմային, գոտիանման, մուգ կանաչ, մինչև 10 սմ երկարության, 3–5 սմ լայնության: Մաղիկները՝ դեղին, 2,5–5 սմ երկարությամբ, ծաղկակիցներով: Տաղիկը՝ 8–10 սմ տրամագծով, գնդաձև կամ օվալ:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Իջևանի (Գետահովիտ գյուղի շրջակայք) և Երևանի (Երևանի շրջակայք) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 230 քառ. կմ է, AOO՝ 12 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 2: Ընդհանուր արեալը բնդգրկում է Նախակովկասը, Արևելյան Կովկասը, Կենտրոնական և Հարավային Անդրկովկասը, Հարավային Եվրասիան, Բալկանյան թերակղզին, Մալդովան, Դրինը, Փոքր Ասիան, Արևմտյան Սիրիան, Իսրայելը, Իրանը:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոտոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է սառնիկ և միջին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 600–1500 մ բարձրությունների վրա, չոր քարքարոտ լանջերին, երբայական դարաշրջանի կավերի վրա, օշինդրային կիսաանապատում: Մաղկում է սեպտեմբեր–հոկտեմբեր ամիսներին, պտղաբերում՝ ապրիլ–մայիսին: Կեյսառգամ բույս է. ծաղիկները մեծ մասամբ զարգանում են տախկների մեջ գետնի տակ, պտուղները դուրս են բերվում գետնի երես և հաստունում հաջորդ տարվա զարգանք:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների բնդլայնման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության գործողություններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, իրականացնել սրտույացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 0: Apparently disappearing species.

It is included in the 2nd Annex of CITES.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Perennial herb with globular–ovate bulb; bulb tunics brown or blackish, collar up to 8 mm long. Leaves 3–6, dark green, linear, loriate, up to 3–5 mm broad and 10 cm long. Flowers yellow, bracteate, 2,5–5 mm long. Capsule 8–10 mm in diam., globular or ovaloid.

Distribution. In Armenia it is met in Idjevan (surroundings of the village Getahovit) and Yerevan (surroundings of Yerevan) floristic regions. EOO is 230 km², AOO is 12 km², the number of locations is 2. The general area of distribution includes Ciscaucasia, East Caucasus, Central and South Transcaucasia, South Europe, the Balkan Peninsula, Moldavia, the Crimea, Asia Minor, West Siberia, Israel, Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 600–1500 meters above sea level, on dry stony slopes, on the clays of the Tertiary period, in semi–desert. Flowering from September to October, fruiting from April to May. It is cleistogamous plant: the flowers mostly develop inside the bulbs, under the soil. The fruits spring up on the surface of the soil and mature in spring of the next year.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the expansion of arable lands, summer cottage building.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state, search of new habitats.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA. Габриэлян Э. Ц. 2001. Род Sternbergia.

Флора Армении, 10: 349–354. Liechtenstein.

Габриэлян Э. Ц., Григорян А. А. 1984. Новый род Sternbergia Waldst. et Kit. (Amaryllidaceae) во флоре Армении. Биолог. ж. Армении, 37, 3: 245–247.

Артошенко З. Т., Мордак Е. В. 2006. Род Sternbergia. Конспект флоры Кавказа, 2: 160–161. Санкт–Петербург.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan

19. *Sternbergia fischeriana* (Herb.) M.Roem. — Շարնբերգիա Ֆիշերի — Штернбергия Фишера

© Գեորգի Ֆայվուշ
© Georgi Fayvush

$$CRB1\ ab(i,ii,iii,iv) + 2\ ab(i,ii,iii,iv)$$

Կարեգործիս: Կրթիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Առկա է միայն Ջանգեդարի ֆրոնտալիկական շրջանի մեկ ամենալավայքում: Տարածման է բնակալայքում շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ–ից պակաս է: Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակալայքում մեջ ընդգրկված էր 0 կարգավիճակով՝ անհետացած տեսակ:

Ընդգրկված է CITES-ի կոնվենցիայի 2-րդ հավելվածում:

Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա տախտկավոր բույս է՝ 10–15 սմ բարձրությամբ: Ստիպուկները՝ կոթ, 2,5–3,5 սմ տրամագծով, ծածկված դարչնագույն կամ սևավուն թեփուկներով: Տերևները՝ գառախաման, տափակ, փայլուն, մուգ կանաչ, բութ զազաբով, հիմքում՝ հազիվ ողնաջուգավոր, մինչև 20 սմ երկարությամբ: Շաղիկները՝ վառ-դեղին, նատաղիդ կամ կարճ, մինչև 5 մմ երկարությամբ կտրամով: Տափիկը 10–15 մմ տրամագծով, երկարավուն–էլիպսաձև: Մերմը՝ սերմնաթիկնոցով:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է միայն Ջանգեզուրի ֆորթաիկական շրջանում, Նեքքին Վաչագան գյուղի շրջակայքում: AOO 4 քառ. կմ է, լուսլիտետը՝ 1: Ընդհանուր արեսալը ընդգրկում է Արևելյան և Հարավային Անդրկովկասը, Հարավային և Հարավարևմտյան Անատոլիան, Միլիան, Իրսարը, Իրանը, Միջին Ասիան: **Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիլոգենետիկական առանձնահատկություններ:** Անում է ստորին լեռնային գոտում, ծ. մ. 600–800 մ բարձրությունների վրա, չոր բարբարառա, խառնածակ, անառատային բույսերին, շիբլյակում: Ճաղկում է փետրվար–մարտ ամիսներին, պտղաբերում՝ մայիսին: Ճաղիկները հայտնվում են վաղ գյուրմանը տերևների հետ միասին:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճեկավայրերի կորստա կամ դեգրադացիա՝ կապված գյուղատնտեսական հանրակների ընդլայնման և կլիմայի գյուրալ փոփոխության հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության գործողություններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ նոր աճեցվալիքեր հայտնաբերելու համար, իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. It is found only in one location. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 10 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 0: Apparently disappearing species.

It is included in the 2nd Annex of CITES.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Perennial herb with globular bulb 2.5–3.5 cm in diam., bulb tunics brown or blackish, collar up to 6 cm long. Leaves shiny, dark green, lorate, flat, obtuse, at base slightly carinate, up to 20 cm long. Flowers bright yellow, sessile or on short pedicel up to 5 mm long. Capsule 10–15 mm in diam., oblong–elliptic. Seed with arilloid.

Distribution. In Armenia it is found only in Zangezur floristic region in the neighborhoods of the village Nerkin Vachagan. AOO is 4 km², the number of locations is 1. The general area of distribution comprises East and South Transcaucasia, South and South-West Anatolia, Syria, Iraq, Iran, Middle Asia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 600–800 meters above sea level, in dry stony slopes in forests and shibliak. Flowering from February to March, fruiting in May. The flowers, together with the leaves, appear in early spring.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the expansion of arable lands and global climate change.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state, search of new habitats.

Սկզբնաղբյուրներ\References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հեղրարիումի նյութեր

Габриэлян Э. П. 2001. Род *Sternbergia*.

Флора Армении, 10: 349–354. Liechtenstein.

Габриэлян Э. Ц., Григорян А. А. 1984. Новый род *Sternbergia* Waldst. et Kit. (Amaryllidaceae) во флоре Армении. Биолог. ж. Армении, 37, 3: 245–247.

Артюшенко З. Т., Мордак Е. В. 2006. Род *Sternbergia*. Конспект флоры Кавказа, 2: 160–161. Санкт-Петербург.

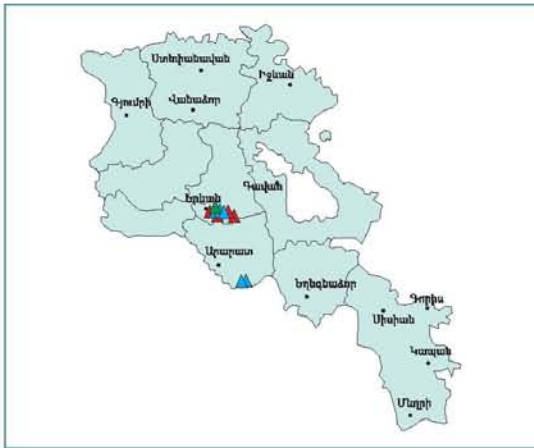
Կազմող՝ Կ. Գ. Թամյան լան

Compiler K. G. Tamanyan

20. *Actinolema macrolema* Boiss. — Ակտինոլեմ խոշորաբաժակ — Актинолема крупночашечная

EN B 1 ab(ii,iii,iv) + 2 ab(ii,iii,iv)

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Սկզբնաղբյուրներ/References

- Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Манденова И. П. 1972. Род *Actinolema*.
Флора Еревана: 183. JL.
Манденова И. П. 1973. Род *Actinolema*. Флора Армении,
6: 264. Ереван.
Меницкий Ю. Л. 1991. Конспект видов семейства
Апиaceae (Umbelliferae) флоры Кавказа. Бот. журн. (Лен-
инград), 76, 12: 1749–1764.
Гроссгейм А. А. 1967. Род *Actinolema*. Флора Кавказа,
7: 17–18. JL.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 52. Ереван.
Hedge I. C., Lamond J. M. 1972. *Actinolema*. Flora of
Turkey, 4: 291–292. Edinburgh.
Rechinger K. H. 1987. *Actinolema*. Flora Iranica, 162:
43–44. Graz.
Կազմող՝ Ա. Ա. Ներսիսյան
Compiler A. A. Nersisyan

Կարեգործիք: Վտանգված տեսակ է: Կովկասում հանդիպում է միայն Հայաստանում երկու պոպուլյացիաներում: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է աճելավայրերի խախտում՝ անտեսական գործունեության (գյուղատնտեսական հանդակների ընդլայնում, անտեսական կառույցների ստեղծում), ինչպես նաև ամառուների կողմից արքունի հեռանում:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ իսկապետա տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների խախտվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Միամյա բույս է՝ 10–25 սմ բարձրությամբ: Հովանոցի ներքին ծաղիկները՝ երկսեռ, համարյա մատաղիք, արտաքինները՝ արական, երկար ծաղկակոթերով: Մածկոցի թերթերը՝ խոշոր, փշառածմամբ եզրով: Պատույցների մերիկարպները՝ մեջքի կողմից սանրածև առամնավոր:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Երևանի ֆլորիստիկական շրջանում (Ուրծի լեռնաշղթա, Ողջաբերդի շրջակայք): EOO 420 քառ. կմ է, AOO՝ 16 քառ. կմ, լոկալիտաները՝ 2: Հայաստանից բացի հանդիպում է Անատոլիայում, Հյուսիսային Իրաքում, Հյուսիսարևմտյան Իրանում և Սիրիական ամապատում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է սառնիկ լեռնային գոտում, ծ. մ. 800–1100 մ բարձրությունների վրա, քարքարոտ կավային լանջերին, ցամքերում, կիսաանապատում և չոր առփաստաններում: Մտնում է մայիս ամսին, պաղարեքում՝ իունիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ առարածման և բնակության շրջաններ, փոքրաթիվ լոկալիտաներ: Աճելավայրերի կորուստ կամ ղեկըրաղացիա՝ անտեսական գործունեության, գյուղատնտեսական հանդակների ընդարձակման և արքունի արքյունում:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիաներից մեկը պահպանվում է «Էրեբունի» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. In the Caucasus the species grows only in Armenia in two sub-populations. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². The species faces disturbance of habitats as a result of economical activity (expansion of arable lands, establishment of economic constructions), as well as being trampled by the cattle.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Annual plant, 10–25 cm. Central flowers in umbel are hermaphrodite, almost sessile; external ones are male, on long pedicels. Bracts large, spinose-dentate on the margins. Mericarps on dorsum pectinate-dentate.

Distribution. In Armenia it occurs in Yerevan floristic region (Urts mountain range, neighborhoods of Voghchaberd). EOO is 420 km², AOO is 16 km², the number of locations is 2. The main area of distribution comprises Anatolia, North Iraq, North-West Iran and Syrian Desert.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 800–1100 meters above sea level, on stony and clay slopes, in the fields, semi-deserts and dry mountain steppes. Flowering in May, fruiting in June.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by economical activity, expansion of arable lands and trampling.

Conservation actions. One of the populations is situated in the area of “Erebuni” State Reserve. Necessary: monitoring of the state of the population.

21. *Aphanopleura trachysperma* Boiss. — Աննշմարակող անհարթապտուղ — Неяснореберник шероховатоплодный

EN B 1 ab(ii,iii) + 2 ab(ii,iii)

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Манденова И. П. 1972. Род *Aphanopleura*.

Флора Еревана: 188. Л.

Манденова И. П. 1973. Род *Aphanopleura*. Флора Армении, т. 6: 341–342. Ереван.

Меницкий Ю. Л. 1991. Конспект видов семейства *Apiaceae* (Umbelliferae) флоры Кавказа. Бот. журн. (Ленинград), 76, 12: 1749–1764.

Бот. журн. (Санкт–Петербург) 76, 12: 1749–1764

Красная книга Армянской ССР. 1989: 52. Ереван.

Гроссгейм А. А. 1967. Род *Aphanopleura*. Флора Кавказа, 7: 70. Ленинград.

Leute G. H. 1987. *Aphanopleura*. Flora Iranica, 162: 157. Graz.

Հավմող՝ Ա. Ա. Ներսեսյան

Compiler A. A. Nersesyan

Կարեգորիա: Վտանգված տեսակ է: Հայրավայրին Անդրկովկասի էնդեմիկ: Հայտնի է ընդամենը 3 սուբույսացիա, որից մեկը՝ Նախիջևանում: Հայաստանում տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ-ից պակաս է: Առկա է աճեղավայրերի խախտման սպառնալիք՝ տնտեսական գործունեության (գյուղատնտեսական հանդակների ընդլայնում, տնտեսական կառույցների ստեղծում), ինչպես նաև անասունների կողմից արորման հետևանքով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Միամյա խոտաբույս է՝ 15–30 սմ բարձրության: Տերևները՝ լայն-ձվաձև, 2–3-փետրաձև բաժանված, մասերը՝ գծային: Հովանոցները՝ 7–15-ճառագայթներով: Շածկոցի թերթերը և ծածկոցիկները՝ բաղանքային: Պտուղը խիտ ծածկված է ծծիլանման մազիկներով:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է միայն Երևանի ֆլորիստիկական շրջանում (Վեդու շրջակայք): EOO 90 քառ. կմ է, AOO՝ 12 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 2: Հայաստանից բացի աճում է Նախիջևանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին լեռնային գոտում, ծ. մ. 900–1200 մ բարձրությունների վրա, կալիտ լանջերին, աղակաված տեղերում, կիսաանապատում: Շաղկում է ապրիլ ամսին, պաղարեքում՝ մայիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, փոքրաթիվ լոկալիտետներ: Աճեղավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների ընդարձակման և անասունների կողմից արորման արդյունքում:

Պահպանության միջոցառումներ: Պաշտպանության մի մասը պահպանվում է «Ճառքովի անտառ» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ նոր աճեղավայրեր հայտնաբերելու համար, իրականացնել պաշտպանության վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. Endemic of South Transcaucasia. 3 sub-populations are known one of which is situated in Nakhichevan. In Armenia the extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². Habitats are facing threat of disturbance caused by economical activity (expansion of arable lands, establishment of economic constructions), as well as being trampled by the cattle.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Annual plant, 15–30 cm. Leaf lobes linear. Umbels 7–15-rayed. Bracts and bracteoles scarious. Fruits densely covered with papilliform hairs.

Distribution. In Armenia it occurs only in Yerevan floristic region (surroundings of Vedi). EOO is 90 km², AOO is 12 km², the number of locations is 2. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 900–1200 meters above sea level, on clay slopes, in saline soils, in semi-deserts. Flowering in April, fruiting in May.

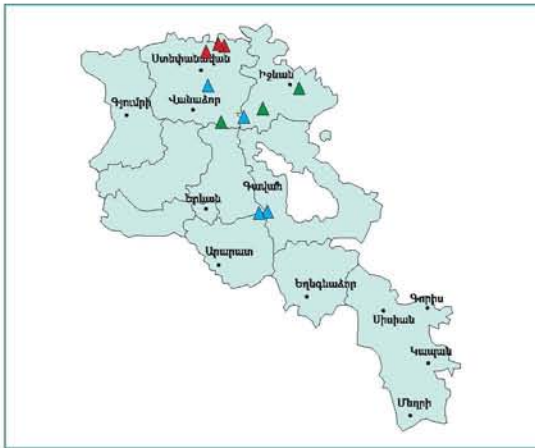
Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, not numerous locations, loss/degradation of habitats caused by the expansion of arable lands and trampling by the cattle.

Conservation actions. The part of the population grows in the territory of “Khosrov forest” State Reserve. Necessary: monitoring of the state of the population, search of new habitats.

22. *Bupleurum koso-poljanskyi* Grossh. — Եզնակող Կոզո-Պոլյանսկու — *Волудуха Козо-Полянского*

VUB 1 ab(ii,iii,iv) + 2 ab(ii,iii,iv)

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Սկզբնաղբյուրներ/References

- Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
Манденова И. П. 1973. Род *Bupleurum*. Флора Армении, 6: 328–338. Ереван.
Меницкий Ю. Л. 1991. Конспект видов семейства Апиáceае (Umbelliferae) флоры Кавказа. Бот. журн. (Ленинград), 76, 12: 1749–1764.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 53. Ереван.
Гроссгейм А. А. 1967. Род *Bupleurum*. Флора Кавказа, 7: 59–68. Ленинград.
Կազմող՝ Ա. Ա. Ներսիսյան
Compiler A. A. Nersisyan

Կարեգործիչ: Խոցելի տեսակ է: Հայաստանի էնդեմիկ է: Հայտնի է 2 ֆլորիստիկական շրջաններում: Արեալը մասնատված է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, իսկ բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Առկա է աճելավայրերի խախտման սպառնալիք՝ անատոմոտեսական միջոցառումների, գյուղատնտեսական հանդակների ընդլայնման, անասունների կողմից տրորման հետևանքով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 4 կարգավիճակով՝ անորոշ տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա խոտաբույս է՝ 25–40 սմ բարձրությամբ: Արմատները տերևները՝ կորոնավոր, լայն ձվաձև կամ էլիպսոձև: Հովանոցները՝ 3–4 շատ բարակ մազանման անհավասար ճառագայթներով: Շածկոցի թերթերը՝ ձվաձև, եռաջիկ, ծաղկի ժամանակ հովանոցիկներին հավասար: Ծաղիկները՝ դեղին: Պտուղները՝ էլիպսոձև, նեղ թևավոր կողերով:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Իջևանի և Գեղամի ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 2470 քառ. կմ է, AOO՝ 32 քառ. կմ, բոկալիտները՝ 7:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտուց մինչև ալպյան գոտի, ծ. մ. 1000–3000 մ բարձրությունների վրա, անատոմոտեսական, թփերի մացառոտներում, քարաթափվածքների վրա: Ծաղկում է հուլիս ամսին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ անատոմոտեսական, անատոմոտեսական աշխատանքների, անասունների կողմից տրորման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պաշտպանության մի մասը պահպանվում է «Դիլիջան» ազգային պարկում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պաշտպանության վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. Endemic of Armenia which grows in 2 floristic regions. The area of distribution is fragmented. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The key threatening processes include disturbance of habitats caused by forestry activities, expansion of arable lands and trampling by the cattle.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 4: Indefinite species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb, 25–40 cm. Basal leaves petiolate, broadly ovate or elliptic. Umbels with 3–4 very thin, capilliform, unequal rays. Bracteoles ovate, 3–veined, equal to umbellules during flowering. Flowers yellow. Fruits elliptic, with narrowly winged ridges.

Distribution. In Armenia occurs in Gegham and Idjevan floristic regions. EOO is 2470 km² AOO is 32 km², the number of locations is 7.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows from middle to alpine belts, at the altitudes of 1000–3000 meters above sea level, in the forests, steppe shrubs, on screes. Flowering in July, fruiting from July to August.

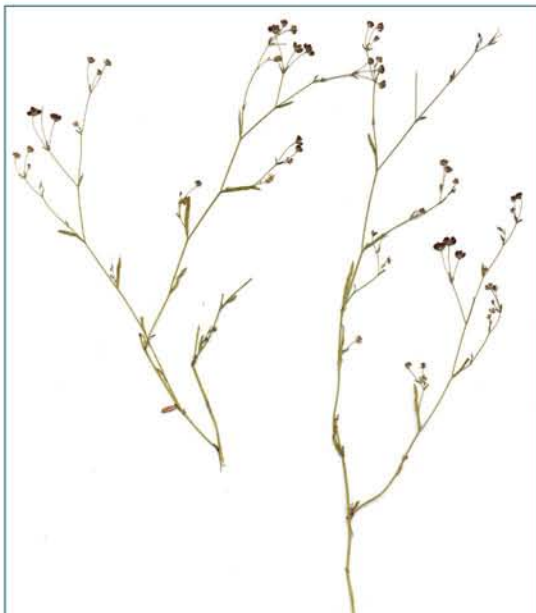
Limiting factors. Loss/degradation of habitats caused by deforestation, forestry activities, trampling by the cattle.

Conservation actions. The part of the population grows in “Dilidjan” National Park. Necessary: monitoring of the population state.

23. *Bupleurum pauciradiatum* Fenzl ex Boiss. — Եզնակող սակավաճաճանց — *Болдушка малолучевая*

VU* B 1 ab(ii,iii) + 2 ab(ii,iii)

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Манденова И. П. 1973. Род *Bupleurum*. Флора Армении, 6: 329–338. Ереван.
Меницкий Ю. Л. 1991. Конспект видов семейства *Apiaceae* (*Umbelliferae*) флоры Кавказа. Бот. журн. (Ленинград), 76, 12: 1749–1764.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 52. Ереван.
Гроссгейм А. А. 1967. Род *Bupleurum*. Флора Кавказа, 7: 59–68. Ленинград.
Snogerup S. 1972. *Bupleurum*. Flora of Turkey, 4: 393–418. Edinburgh.
Կազմող՝ Ա. Ա. Ներսեսյան
Compiler A. A. Nersesyan

Կարեկցորիա: Խոցելի տեսակ է: Հանդիպում է 2 ֆլորիստիկական շրջաններում: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Արեալը մասնատված է: Սպառնալիքի ստեղծանք նվազեցվում է մինչև VU, քանի որ պայույսցիան սահմանակից է հարևան երկրների պայույսցիաների հետ: Առկա է աճելավայրերի խախտման սպառնալիք՝ տնտեսական գործունեության արդյունքում:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 4 կարգավիճակով՝ անորոշ տեսակ:

CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Միամյա խոտաբույս՝ 30–60 սմ բարձրությամբ: Ներքին տերևները՝ նշտարած, վերինները՝ համարյա բզած: Հովանոցները՝ 2–3 ճառագայթով: Պսակաթերթերը՝ մեջքի կողմից ծծիլներով, քերակի ստամուսնով եզրերով: Պտուղը՝ ձվաձև, հարթ:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Իջևանի (Շամլուղ գյուղի շրջակայք) և Չանգեզուրի (Կապանի շրջակայք, «Շիկահող» պետական արգելոց) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 1770 քառ. կմ է, AOO՝ 16 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 3: Հայաստանից բացի հանդիպում է Արևելյան Անդրկովկասում և Հարավային Անատոլիայում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է սառլին լեռնային գոտում, ծ. մ. 700–1200 մ բարձրությունների վրա, թփուտային մասշտառներում: Մարկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, փոքրաթիվ լոկալիտետներ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ տնտեսական գործունեության և անասունների կողմից տարման արդյունքում:

Պահպանության միջոցառումներ: Պայույսցիայի մի մասը պահպանվում է «Շիկահող» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պայույսցիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. It occurs in 2 floristic regions. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The area of distribution is fragmented. The category of threat has been downgraded to VU since the population is bordering with that of the neighboring countries. Economical activity may lead to the disturbance of habitats.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 4: Indefinite species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Annual plant, 30–60 cm. Lower leaves lanceolate, upper ones almost subulate. Umbels 2–3-rayed. Petals on the dorsal side papillose, on margins slightly dentate. Fruits ovoid, smooth.

Distribution. In Armenia it occurs in Zangezur (surroundings of Kapan, “Shikahogh” State reserve) and Idjevan (surroundings of the village Shamluh) floristic regions. EOO is 1770 km², AOO is 16 km², the number of locations is 3. Besides Armenia it occurs in East Transcaucasia and South Anatolia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 700–1200 meters above sea level, among shrubs. Flowering from June to July, fruiting from July to August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, not numerous locations, loss/degradation of habitats caused by economic activities, trampling by the cattle.

Conservation actions. The part of the population grows in “Shikahogh” State Reserve. Necessary: monitoring of the population state.

24. *Bupleurum sosnowskyi* Manden. — Եղնակող Սոսնովսկու — *Волodyшка Сосновского*

VUB 1 ab(ii,iii) + 2 ab(ii,iii)

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
Манденова И. П. 1973. Род *Bupleurum*. Флора Армении, 6: 329–338. Ереван.
Меницкий Ю. Л. 1991. Конспект видов семейства *Apiaceae* (Umbelliferae) флоры Кавказа. Бот. журн. (Ленинград), 76, 12: 1749–1764.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 54. Ереван.
Гроссгейм А. А. 1967. Род *Bupleurum*. Флора Кавказа, 7: 59–68. Ленинград.
Snogerup S. 1972. *Bupleurum*. Flora of Turkey, 4: 393–418. Edinburgh.
Կազմող՝ Ա. Ա. Ներսիսյան
Compiler A. A. Nersisyan

Կարեգործիչ: Խոցելի տեսակ է: Առկա է երեք ֆլորիստիկական շրջաններում: Արեալը մասնատված է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 2000 քառ. կմ–ից պակաս է: Առկա է աճելավայրերի խախտման սպառնալիք՝ անտեսական գործունեության հետևանքով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա թխակապույտ խոտաբույս՝ մինչև 1 մ բարձրության: Յուրմուկները՝ վերևում ուժեղ զարթած: Տերևները՝ շատ սավար: Ծածկոցի թերթերը՝ 5–8, խոշոր, պահպանվող: Եթերայուղային խողովակները՝ պտղի ակոսիկներում միայնակ:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Վերին Ախուրյանի, Շիրակի և Սևանի ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 5060 քառ. կմ է, AOO՝ 30 քառ. կմ, լոկալիտները՝ 4: Հայաստանից բացի աճում է Հարավարևմտյան և Արևելյան Անդրկովկասում, Նախիջևանում և Անատոլիայի հյուսիսարևելյան մասում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է վերին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1800–2000 մ բարձրությունների վրա, լեռնային տափաստաններում, մարգագետիններում: Ծաղկում է հունիս ամսին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների ընդարձակման և ինտենսիվ արածեցման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Սևան» ազգային պարկի և «Արփի լիճ» ազգային պարկի սահմաններում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. Endemic of the Caucasus. It occurs in three floristic regions. The area of distribution is fragmented. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 2000 km². Economical activity may lead to the disturbance of habitats.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Glaucous perennial herbs, up to 1 m. Stems in upper part very flexuose. Leaves very firm. Bracts 5–8, large, persistent. Vittae in fruit valliculae solitary.

Distribution. In Armenia it occurs in Upper Akhuryan, Shirak and Sevan floristic regions. EOO is 5060 km², AOO is 30 km², the number of locations is 4. Besides Armenia it grows in South–West and East Transcaucasia, Nakhichevan and in North–East Anatolia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in upper mountain belt, at the altitudes of 1800–2000 meters above sea level, in mountain steppes and meadows. Flowering in June, fruiting from July to August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the expansion of arable lands and intensive grazing.

Conservation actions. Two parts of the population are situated in “Sevan” National Park and in “Arpi Lake” National Park. Necessary: monitoring of the population state.

25. *Carum komarovii* Karjag. — Քեմոն Կոմարովի — Тмин Комарова

CR B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Կարեգորիա: Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ: Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Հայտնի է միայն մեկ պոպուլյացիա 10 քառ. կմ-ից պակաս տարածման և բնակության շրջանների մակերեսով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա խառաբույս՝ 15–40 սմ բարձրությամբ: Տերևների ծայրային մասերը՝ ձվաձև–նշտալուծ: Հովանոցի ճառագայթները՝ 5–10, շատ անհավասար: Մածկոցը բացակայում է կամ այն վաղ է քափվում: Մածկոցիկը՝ 2–4 թերթիկներից: Պտուղները՝ ձվաձև: Երբայտուլային խողովակները՝ պտղի սկզբից մինչև վերջ:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է միայն Չանգեզուրի ֆլորիստիկական շրջանում, Խուստուփ լեռնագագաթում: AOO 4 քառ. կմ է, րկալիտեղը՝ 1: Հայաստանից բացի աճում է Արևելյան Անդրկովկասում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիլոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ենթալպյան և ալպյան գոտիներում, ծ. մ. 2100–3000 մ բարձրությունների վրա, քարաքափվածքների վրա և քարքարոտ լանջերին: Մտնում է հուլիս ամսին, պտղաբերում՝ օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, կլիմայի գրեթե փոփոխություն:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. Endemic of Transcaucasia. Only one population is known. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 10 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb, 15–40 cm. Terminal lobes of leaves ovate-lanceolate. Rays of umbels 5–10, very unequal. Bracts absent or early deciduous. Bracteoles 2–4. Fruits ovoid, canals in valliculae solitary.

Distribution. In Armenia it occurs only in Zangezur floristic region: Khustup Mountain. AOO is 4 km², location is 1. Besides Armenia it grows in East Transcaucasia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in alpine and sub-alpine belts, at the altitudes of 2100–3000 meters above sea level, on screes and on rocky slopes. Flowering in July, fruiting in August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, global climate change.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
Гроссгейм А. А. 1967. *Carum*. Флора Кавказа, 7: 75–78. Ленинград.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 54. Ереван.

Манденова И. П. 1973. Род *Carum*. Флора Армении, 6: 352–353. Ереван.

Меницкий Ю. Л. 1991 Конспект видов семейства *Apiaceae* (Umbelliferae) флоры Кавказа. Бот. журн. (Ленинград), 76, 12: 1749–1764.

Դավիթով՝ Ա. Ա. Ներսեսյան

Compiler A. A. Nersesyan